

És mégis felszabadultunk . . .

Mai emlékeim szerint, akkor is ilyen korai, enyhe tavasz volt. Pesttől északra 25 kilométerrel, egy községben laktunk. Középiskolás diákként, élveztük az akkor - a Szálasi puccs előtti egy heti Budapestre való iskolába járást leszámítva, - már második évébe lépő iskolai szünetet, nem egyszer játszottunk a határban és a szomszéd kúria padlásán talált fegyverekkel (egy 15 éves társunk is ennek lett halálos áldozata), barangoltunk a környéken, tettük, amit a sok szabadidővel rendelkező kamaszok tenni szoktak. Hosszú hónapok elteltével környékünkön ezek voltak az első nyugodt napok.

December 9-óta, jó két hónapig tőlünk nem messze folyt Budapest ostroma, márciusban pedig napokon keresztül robogtak a községen át, délre a 2. főúton a T 34-es páncélosok, tehergépkocsik és tűzérési vontatók. (Pár év múlva, már történelemkönyvből azonosítottuk, hogy ez lehetett az a Malinovszkijtól Tolbuchin alá rendelt erősítés, amely szétverte a - nem csak a magyarországi, de akkor már az egész háború - utolsó hitleri ellen-csapását). De ezzel végre csendes lett a környék, a lakosság és a váltásokkal cserélődő szovjet egységek mindennapi életüket élték.

Nem volt rádió, nem volt közlekedés, így a nagyvilágot tekintve eléggé elszigetelten éltünk. A „Szabadság” egy-egy példánya eljutott ugyan a községbe, de március utolsó hetétől már, bár egy napi késéssel, rendszeresen megérkezett a Szabad Nép is. Így viszonylag korán megtudtuk: Magyarországon, több mint félv év után, megszűntek a második világháború átlagos mércéjével mérve is kiemelkedő elkeseredettséggel és pusztítással folyó harcok.

Volt még egy hírforrásunk. December közepétől működött falunkban a Vörös Hadsereg egy nagyobb felkészültségű tábori nyomdája, amely - többek között - csapatújságokat is nyomtatott. Nyomdász édesapám naponta ezekből kapott a párt-szervezet részére néhány példányt. A la-

pok nem csak az egyes harcosokhoz szóltak, de szélesebb kitekintést is nyújtottak. Két szám maradt meg élesen emlékezetemben: 1944. december 28-án „Pravda-méretű” jó féloldalas tudósítás szólt részletesen az *Ideiglenes Nemzetgyűlés* munkájáról és a kormány megalakulásáról, összetételéről, valamint az első intézkedésekről. Mi, - akik 19 nappal előtte még a „hungarista Magyarország” területén voltunk, ismeretlen jövő állt előttünk - boldogan gondoltunk arra: egy új Magyarországon élünk.

A katonai újságokkal kapcsolatos emlékeim másika, már tragikus. 1945. január utolsó napjainak egyikén, az Auschwitzot felszabadító szovjet csapatokkal együtt haladó haditudósító terjedelmes írásban számolt be az általa tapasztaltokról. Nem ismertük a városka nevét, nem tudtuk, hogy a nem régen tőlünk is elhurcoltak - számos ismerőssel, iskolatárssal, barátal közöttük - ebbe a városba kerültek. De így is, a rémségek: a gáz és a gázkamra, krematórium és az éppen hogy életben maradtak leírása, az odaszállítottak tömege s az életben maradtak eltörpülő száma, az áldozatokkal való bánásmód ismertetése, kegyetlen tudósítás volt.

Alig telt el újabb négy hét. Egy májusi csendes vidéki éjszakában, hirtelen pokoli lövöldözésre ébredtünk. Pisztolyok és puskák, géppisztolyok és golyószórók, kézigranátok s ki tudja még miféle más eszközök szakadatlan, hatalmas erejű tüzelése és hangvihara, a nyomjelző lövedékek füzerei és a különféle világító eszközök fényével elöntött falu, a szovjet népek különböző nyelvein harsogók éneklő és harmonikázó csoportjai, - egybeforvva a *”vojna kaput” önfelédtt hurrájával*: ez volt felszabadulásunk második felvonása.

Ki gondolta volna, hogy Budapesten, a háborúban Európa egyik leginkább elpusztult városában (vannak szakértők, akik Sztálingrád, Varsó, Berlin mellé sorolják; abban a nagyvárosban, amely - el-

tekintve Leningrád és Varsó sajátos helyzetétől, sorsától, - Sztálingrád után a leg-hosszabb ostromot állta ki), 62 év elmúltával akadnak majd politikai erők, amelyek alkalmat teremtenek arra, hogy széles diplomáciai és társadalmi nyilvánosság előtt provokálhassák a felszabadítók - s ebben érteni kell, nem csupán oroszok, de ukránok, fehéroroszkok, grúzok és türkmének, kirgizek és baltikumiaiak, s sorolhatnánk hosszan - összességét e tekintetben „jogutódként” képviselő orosz nagykövetet?

Mondhatják erre: nem az orosz állam s hazánk földjében nyugvó fiai szolgáltak célpontként. A cél az a kormány, amely elődjével együtt megkísérli a rendszerváltás mámoros elitjének 17 évvel ezelőtt elrontott külpolitikáját helyrehozni. Ügyetlen mentegétozds lenne. Volt valamikor magyar államfő, aki egykor a jelenlegi orosz föderáció elődével a már tető alá hozott diplomáciai kapcsolatok életbeléptetésének halogatásával, majd elgáncsolásával provokálva, kezdte megépíteni azt az utat, amely majd 1941. június 26-ához, még később 1944. október 15-éhez vezetett. Talán egy akkor létrejött kapcsolat, amelyet később nem tör meg átmenetileg az Antikomintern Paktumhoz történő csatlakozás provokációja is, könnyíthette volna a későbbi évek terheit. Elismerem: távol eső példák, csak a felek és ismétlődő pozícióik rokonsága indokolja, a történelmi hátratekintést.

Ezzel talán már vége is az emlékezésnek s eljutottunk a mába. Úgy alakult a helyzet, hogy manapság egy felszabadulási emlékezésnél nem az elesett, megsebesült, megrokkant, vagy éppen életben maradt s a családi életbe visszatérő, a hazájukat újraépítő katonákról lehet megemlékezni. Nem az elesettek édesanyáinak, özvegyeinek, árváinak bánatát lehet enyhíteni, nem a minden oldalon esetenként megmaradt sebek gyógyítását lehet elősegíteni. Munkám során még a hetvenes években is találkoztam olyan

moszkvai asszonnyal, akinek édesapja 1945 nyarán, városparancsnokként balesetben halt meg s leánya még harminc év elteltével is, minden évben felkereste sírját. De ugyanúgy, bizonyára sokunk érintett, vagy legalábbis környezetében ismert többeket, akiket, vagy akik szereteteit elpusztította, vagy elsodort a háború, de még csak a sírjuk helye sem ismert.

A felszabadulásra, a háború végére, a béke beköszöntének érzelmi, gyógyító hatására való törekvés lehetősége helyett, lassan három emberöltő elteltével is, a különböző meghatározások, formulák megszakadása a fő gond. Felszabadulás, megszakadás, felszabadulás, de azonnal újabb függésbe esés, 1944/45. minden pozitívumának tagadása, esetenként az emlékművek felszámolásának követelése, ezek 2007-ben a megemlékezés fő kérdései.

Én a felszabadulást választom

A vita eldöntése nem történhet mennyiségi összehasonlítás alapján. Mégis egy kis kitérőt szeretnék tenni, nem a talio elv elfogadtatása érdekében, hanem a tényleges sérelmek, tragédiák, igazságtalanságok, - nem magyarázására, mentegetésére, - hanem kemény tények további, ismételt átgondolása útján való feldolgozására.

Az 1944/45. évi események, a Szovjetunió és Magyarország, a magyar lakosság és a szovjet csapatok közti akkori viszony tisztább értelmezéséhez talán az egyik kulcsot egy idézet adhatja meg. Ne felejtsük: 1940 júniusában a román krízis idején a szovjet kormány együttműködő volt; 1941. március 15-én ünnepélyes keretek közt adták vissza a 48-as lobogókat; májusban kapcsolatunk kiemelkedő eseménye volt a Nemzetközi Vásáron a szovjet részvétel. Nem felejtethők Molotov 1941. június 23.-i szavai, amikor a magyar követvel ismertette a szovjet álláspontot. Mindez még inkább növeli Molotov 1943-ban kifejtett véleményének súlyát: „A szovjet kormány úgy véli, hogy azért a fegyveres segítségért, amelyet Magyarország Németországnak nyújtott, valamint azokért a gyilkosságokért és erőszakos cselekményekért, fosztogatásokért és gyalázatoságokért, amelyeket a megszállt területeken követtek el, a felelősséget nem csak a magyar kormánynak kell viselnie, hanem nagyobb vagy kisebb mértékben a magyar népnek is.”¹

Jó fél évszázadig, megszálló csapataink kinti magatartása is a tabu témák közé tartozott. Részletekbe itt sem mehetünk, csupán példaként, utalni lehet az elfogultsággal nem vádolható Ungváry

Krisztián ezirányú munkásságára.² Nem általánosságokkal, de gazdag dokumentációval tárja fel az 1941-1944. közti időszak megszálló csapatainak számunkra is keserű tevékenységét. Magától értetődik, hogy e tények alapvetően rontották hazánk Szovjetunió általi megítélését építve, mint a Vörös Hadsereg katonáinak magatartását.

1944-45 megítélését két síkon, a szovjet állam magatartásán és a katonák egyéni viselkedésén vizsgálhatjuk. Terjedelmi okokból, az előbbivel kapcsolatban van mód néhány kérdés megemlítésére. Molotov idézett nyilatkozatában levonja a következtetéseket. Feltétel nélküli megadás; megszállt területek visszaadása; anyagi jóvátétel; a háborúért felelős személyek megbüntetése.³

Mindezeket tetőzte be október 15-e. Nemzetpusztító helyzet alakult ki. A meghíusult előzetes fegyverszünet következtében hazánk a totális vereséget szenvedők oldalán maradt. A még fel nem szabadult országrészek az (Árpádsávós) hungarista uralom alatt maradvá pusztultak, nem csupán a fegyverektől, de a példátlan, Pinochet-i arányú és módszerű nyilas terrortól is. A zsidó irtás, a baloldal üldözése mellé új áldozati kategóriák léptek, az ellenállók, a katonaszökevények, vagy egyszerűen egy új nyilas notabilitás leszámolása régi haragosával. Budapest ostroma, a Székesfehérvárt pusztító bombázás és többszörös gazdát cserélése, a Dunántúlon négyszer végig gázoló, váltakozó eredményű, de a végső német erőfeszítések következtében a háború legelkeseredettebb összecsapásai közé sorolt ütközetek – mindezek „átszámítva” halottakra, sebesültekre, rokkantakra, árvákra és özvegyekre, egyedül maradt szülőkre, kifosztott és szétrombolt országra. Ilyen körülmények között jött a hír: *Magyarország területén megszűntek a harcok.*

De mindez még csupán az egyének felszabadulását jelentette, nyitott volt még az ország sorsa. Ritka helyzet állt elő: a Horthy-Szálasi által uralt állam alól elfogyott az ország földje, polgárai zöme itthon maradt, a nyilas hadsereg március vége és május első napjai között felbomlott, parlamentje megszűnt, a kormány és vezető hivatalai május első napjaira eltűntek. Még a totális összeomlásban is, Hitler öngyilkossága előtt órákkal, rendezte utódlását. A szövetségesek értettek is a szóból: Reimsben, majd Berlinben aláírták a fegyverletételt, s utána tartóztatták le a hitleri utódokat. Szlovákiának, Horvátországnak is könnyű volt a sorsa, visszaváltak a győztesek közé.

Gyakran felhánytorgatják, s vannak, akik tagadták jogosultságát, a *debreceni Ideiglenes Nemzetgyűlés és Kormány legitimitását*. Nem szuverén, Moszkvában hozták létre, – mondták talán olyanok, akiket egy negyed századon át nem zavart, hogy 1919 novemberében az Antant megbízottai hozták létre azt a kormányt, amely alapul szolgált Horthy bevonulásához és az 1920-as választáshoz. Olyanok, akiket nem aggasztott, hogy alig pár hónappal előbb, 1944 szeptemberében Berlinben Hitler adta meg az engedélyt Szálasi hatalomra juttatására s október 16-án, a német követéségen Veessenmayer és munkatársai állították össze a puccsista nyilas kormányt.

Gondoljuk meg: a debreceni – korlátozott – hatalom nélkül, miként rendeződött volna hazánk diplomáciai helyzete. Hogy épülhetett volna ki egy új belső államszervezet; hogy teremthettek volna meg az elemi életfeltételek, indulhatott volna meg az újjáépítés, szervezhető volt volna meg az igazságszolgáltatás. Igen, az igazságszolgáltatás, melynek a háborúval összefüggő ügyei rendezésére - a fegyverszüneti szerződésben - politikai és nemzetközi kötelezettséget vállaltunk. Az igazságszolgáltatás, amelynek működéséhez a terheltek jelentős részét egyébként a Nürnbergben is vezető szerepet játszó amerikai hadsereg adta ki.

Több oldalról felvetik, hogy a nemzeti katasztrófánk részeseivel szemben bevezetett magyar népbíráskodás túlzottan szigorú volt. Ezzel is a felszabadulás tényét kívánják cáfolni. Így azt is bizonyítékul hozzák, hogy a háborús és népellenes bűnökben elmarasztaltak közül nálunk hatszor annyi személyt végeztek ki, mint a szomszédos Ausztriában.⁴ Nos, nézzük a tényeket. Sokak számára máig nem érthető módon, hogy az az Ausztria, amelynek lakossága – a korabeli filmhíradó tanulsága szerint – lelkesen üdvözölt Hitler bécsi bevonulását, amelyik a Birodalom részeként került be a háborúba és volt mindvégig az agresszió részese, hogyan került ki a háborúból Hitler első áldozataként?! Mindenesetre tény, így nem terhelték a háborús évek következményei. Lakosságának száma is lényegesen kisebb volt, mint az 1941-es Magyarorszáé. A számvetésnél is volt egy „előny”: prominens háborús bűnösei egyben a Birodalom vezetői voltak, így Bécs helyett Nürnberg ítélte: (Kaltenbrunner, Seyss-Inquart), Eichmann pedig Izraelben felelt. Volt egy szabály is. A bűnöket tettük színhelyén kellett felelőségre vonni. Ha pedig egy SS-, vagy Wehrmacht katonát valahol ➔

Európában voltak felelőségre, nem valószínű, hogy az az osztrák bűnügyi statisztikát terhelte.

A 90-es évek derekán nyilvánosságra hozták a budapesti népbíróság féléves és éves jelentéseit, a háborús és népellenes bűncselekmények miatt általa halálra ítélt és kivégzett személyekről. A nyilvántartásban az első nagyobb csoportot a kormányzati személyek (miniszterek, államtitkárok) teszik ki. Nos, Ausztriának 1938 márciusától nem volt kormánya. Franciaországnak egy Lavalja, Norvégiának egy Quislingje volt. Magyarországon Imrédy Béla, Bárdosi László, az egész Sztójay és Szálasi-kormány érintve volt.

A népbírósági nyilvántartásban még három nagyobb csoport szerepel, amely más országokban ily módon és nagy számban, nem létezett. Más országokban nem kísérték végig a háborút azok a zsidó és baloldali munkaszolgálatos századok, amelyeket keretlegények őriztek, jelentős részben pusztítottak. Más országban ismeretlen fogalom volt a nyilas párt-szolgálatos, akik fekete egyenruhájukban, vagy Árpád-sávossal karszalagjukkal legalizálva, bárkit elfoghattak, megkínozhattak, kifoszthattak, s akik foglyaikat a Duna partján, vagy egy nyilasházban meg is ölheték. Igazolható: bőven éltek jogkörükkel. S végül volt még egy számot tevő csoport: a besúgók, kik hol pusztá gyű-

löletből, hol bosszúból, hol meggyőződésből, hol egy lakás megszerzéséért, valamilyen vagyontárgyért könnyen adtak fel bárkit. tanúsítják a kimutatások.

2007. április 3-án délelőtt, a Budapesten és Magyarországon elesett szovjet katonák emlékművét emlékezők kívánták megkoszorúzni. Tojászapor fogadta őket.

De, mégis felszabadultunk...

Dr. Orbán Péter

¹ Szakály Sándor: Múltunkról – kritikusan? (Ister, Budapest, 2005. 224. old.)

² Ungváry Krisztián: A magyar honvédség a második világháborúban (Osiris Kiadó, Budapest, 2005.)

³ V.ö. Szakály: i. m. 224. old.

⁴ Lásd pl.: Szakály: i. m. 247. old.

KÖZLEMÉNY

– A Május Elseje Társaság Országos Intéző Bizottsága 2007. március 31-én ülést tartott. –

Az ülés megkezdése előtt néma felállással tisztelegve emlékeztünk - *Ferencz Lajos, Kiss Imre, Dr. Soós István, Tomásovics Géza* - Társaságunk időközben elhunyt tagjaira. Ferencz Lajos – Társaságunk alapító, örökös tagjának, az OIB tagjának - érdemeit jegyzőkönyvben is megörökítettük.

Aggod József elnök rövid bevezetőjében elmondta: Az OIB ülésén főleg azzal foglalkozunk, hogy *a mai politikai helyzet új fejleményei hogyan befolyásolják a baloldali összefogást, ezen belül Társaságunk mozgásterét.*

Társaságunk tevékenységének folyamatosságát az előző – 2006. novemberi - OIB-ülés óta főleg a *Május Elseje Klub* biztosította. Ez a klub alapító elnökének, Széchy Andrásnak, valamint Tóth Lajos, Magyar Iván, Tóth Miklós, Somogyi Sándor és mások munkájának köszönhető. A klub utóbbi három rendezvényén – előadásokkal – fontos szerepet vállaltak Sipos János és Kende János.

Aggod József kiemelte, hogy a *Társaság hivatalos képviselői* rendszeresen megbeszélték az időszerű teendőket. Közöttük a munkamegosztás (beleértve egymás helyettesítésének gyakorlatát) jól működik. Bejelentette, hogy – kérésére – a *FEB* javaslatokat dolgoz ki bizonyos *adminisztratív problémák* megoldására.

Az elnök hangsúlyozta: Fontosnak tartja, hogy Társaságunk tagjai az eddiginél aktívabban vegyenek részt más szervezetek rendezvényein. Fontos azonban, hogy különbséget tegyünk az *egyéni* vélemények és a *társasági álláspontok* között. Egyéni véleményét mindenki szabadon kifejezheti. Amikor azonban – *bármilyen módon* – hivatkozunk Társaságunkra, mindig legyünk tekintettel Társaságunk *belső egyensúlyára*, valamint a *közhasznú minőségéből eredő követelményekre*. Társaságunk nevében csak a *Társaság hivatalos képviselői (elnök, főtítkárok, alelnökök)* tehetnek nyilatkozatot – de csak az egymással történt *előzetes egyeztetés* és a döntésre jogosult szervek (OGY., OIB) *utólagos jóváhagyásával*.

Az 1. sz. napirendi pont – „Tájékoztató a baloldali összefogás erősítésére megindult tárgyalásokról” – előadója *Dr. Orbán Péter főtítkárok* volt. Tájékoztatót adott arról, hogy a Május Elseje Klub februári összejövetelén kifejezésre jutott – a jelen levő más baloldali szervezetek tagjaiban, képviselőiben is – a baloldali összefogás kívánsága, időszerűsége. *Tóth Lajos és Dr. Kemény Csaba* vállalták, hogy a klub következő össze-

jövetelén, *március 20-án* összehozzák az ezzel kapcsolatos beszélgetést. Ez meg is történt. Orbán Péter – aki Társaságunk delegációját vezette, - jól érzékeltette a beszélgetés hangulatát. Tóth Lajossal egybehangzóan úgy ítélik meg, hogy most nem a látványos, hangzatos egység-fogadkozásoknak, hanem a *csendes gondolkodásnak, építkezésnek*, a lehetőség szerinti *akció-együttműködésnek* van itt az ideje.

Tóth Lajos kiegészítette a tájékoztatót. Válaszolt további elképzeléseit. (Cikkét olvashatják a Fáklya mostani számában.)

Szebeni András ugyancsak tájékoztatást adott a *március 24-i, Szolnokon* rendezett *baloldali fórumról*.

A tájékoztatókat követően élénk vita alakult ki, csaknem minden résztvevő hozzászólt.

A vitában felmerült, hogy a közös fellépésre természetes alkalmat kínálnak a most következő évfordulók, ünnepek. *Április 4-én* Társaságunk tagjai vidéken és a fővárosban is közös koszorúzásokon vesznek részt.

Külön fontosnak tartjuk - a Társaságunk nevében vállalt hagyományok szempontjából is – *május elseje méltó megünneplését*. Ennek már saját hagyományai vannak vidéki szervezeteinknél is. Budapesten az idén is ott leszünk a Ligetben. Most – éppen a baloldali összefogás előmozdítása érdekében – *FELHÍVÁST* intézünk testvér szervezeteinkhez. Javasoljuk, hogy a ligeti BALOLDALT tegyük az eddigieknél látványosabbá, vonzóbbá, hatékonyabbá.

Csizmazia Pál és Dr. Jánosi Gábor korábban felvetették, hogy (akárhányan is) elevenítsük fel a korábbi felvonulások hagyományát. Ezt nagyon rokonszenves dolognak tartjuk, de most nem tartjuk megvalósíthatónak.

Megerősítettük: A *Fáklya* mostani, *május elsejei számát* Társaságunk tagjai saját élményei közlésének szánjuk.

A baloldali együttműködést segítené az egyes szervezetek közötti információ javítása, például a *kölcsönös szemlézés a testvérlapokból, kiadványokból*.

Az OIB – a tájékoztatók és a vita alapján egyhangú határozatot fogadott el: Az *OIB résztvevői egyetértettek a tájékoztatókban foglalt alap gondolatokkal. Élénk vita után felhatalmazták Dr. Orbán Péter főtítkárt és Tóth Lajost arra, hogy az itt elhangzott javaslatok figyelembe vételével folytassák a baloldali összefogás építésének - lehetőség szerinti szélesítésének - munkáját.*

A 2. sz. napirendi pont – „Tájékoztató a Fáklya továbbfejlesztéséről, kiadványainkról és az NCA pályázatok helyzetéről”- Dr. Aggod József adott rövid összefoglalót. Ismertette, hogy kiadványokra a Nemzeti Civil Alapprogramtól pályázat útján 1 millió forintot kaptunk. Eddig ebből megjelent: „Társaságunk a korabeli sajtó tükrében”, valamint „A Május Elseje Társaság a szövetkezeti hagyományokért, a szövetkezéséért” című kiadvány. Előkészületben van a Ságvári-fórum anyagának kiadása, illetve a 103 éves Tabák Lajos közéleti-művészi tevékenységének bemutatását célzó kiadvány.

Rövid időn belül ki tudjuk adni a Fáklya három számát. Célunk, hogy kiadványaink szerzői köre lényegesen bővüljön.

A meghívóban jelzett *kötetlen beszélgetés* c. napirend most elmaradt. Részben a fő napirendekhez kapcsolódva sok mindent megbeszéltünk, - *bár nem mindent!* Tekintettel kellett lennünk négy vidéki OIB-tagunkra is.

Megjegyzem, OIB-tagjaink csaknem fele hiányzott, többségük szinte már természetesnek veszi, hogy nem is jelzi távolmaradásának okát.

FELHÍVÁS

A Május Elseje Társaság nevében – az Országos Intéző Bizottság megbízásából – felhívással fordulunk testvérszervezeteinkhez **május elseje közös megünneplésére!**

A közös ünneplésre szóló felhívásunkban a vidéki szervezeteinkben és a fővárosban kialakult hagyományokat követjük. Egyben szeretnénk, ha a közelmúltban – társaságunk képviselőinek közreműködésével – indult **baloldali összefogás** tovább épülne ünnepünkön is.

Szeretnénk, ha Budapesten, a ligeti hagyományos **BAL OLDAL** a korábinál látványosabb, maradandóbb emléket nyújtó módon, hatékonyabban mutatná a baloldali összefogás törekvését.

Szeretnénk, ha itt, a **BAL OLDALON** minél több szervezet települne ki **képviselőivel, kiadványaival.**

Társaságunk ez ügyben felelős alelnöke Kovács György.

Május elsejei üdvözléssel:

Dr. Orbán Péter
főtitkár

Kovács György
alelnök

Dr. Aggod József
elnök

A MAGYARORSZÁGI SZÖVETSÉGES SZOCIALISTA TANÁCSKOZTÁRSASÁG SZEREPÉRŐL A MAGYAR TÖRTÉNELEMBEN

Vannak olyan nézetek, miszerint „törés” következett volna be a magyar történelem *organikus* fejlődésében az elmúlt századok során. Az organikus fejlődés „törését” jelentették volna valójában az 1526 utáni időket követően az ország három részre szakadása, a török-Habsburg sok százéves alávetettség, a nagyhatalmi függőségek súlyos ellentmondásai közepette a magyarországi fejlődésben az ország önállóságáért folytatott küzdelmek, Bocskai, Bethlen Gábor, Zrínyi Miklós, II. Rákóczi Ferenc, az elbukott 48/49-es antifeudális forradalom és szabadságharc, az 1918/19-es polgári és szocialista forradalmak próbálkozásai? Vajon miért kellenek kizárni az organikus előrelépés sorából az 1919-es hazai szocialista forradalom, Közép-Kelet-Európában nem elszigetelt első kísérletét, s későbbi nekifutásait?

Vannak a mindenkori rendszereknek hivatalos ünnepei. S vannak, amelyek a nép szívében élnek, amelyeket onnan nem lehet kitépni, s a történelmi folytonosságot szubjektivistá voluntarizmussal, az objektív valóság menetéből erőszakkal kiszakítani. Ilyenek közé tartozik **az 1919-es Magyarországi Szövetséges Szocialista Tanácsköztársaság kísérlete, a túlerővel szembeni rövid életű**

fennállása. Képtelenség annak a történelmi ténynek a tagadása, hogy a kiegyezéssel dualizmusba került feudálkapitalista, többnemzetiségű, népeket elnyomó, nagyhatalmi Osztrák-Magyar Monarchiának az I. világháború kirobbantásával és elvesztésével, szükségképpen fel kellett bomlania, s ha magyarság korszerűen tovább akart élni, meg kellett próbálkoznia a polgári demokratikus és az ez időben e kelet-európai tájon terjedő szocialista forradalom útjára lépéssel.

E körül nem csak a magát „ellenforradalminak” nevező Horthy-rendszerben, de napjaink modern rekapitalizáló viszonyai között is rengeteg a történelmi hamisítás. Homályba hagyják, sőt meg is kérdőjelezik, hogy **a Monarchia elnyomó rendszerének felbomlása, s a kereiteiben élő elnyomott népek önálló állammá alakulása kikerülhetetlenné vált.** A Károlyi Mihály vezetésével született önálló demokratikus népköztársaságot, melyet a jobboldali történetírás igyekszik ma is kicsinyíteni, ha lehet negatív színben feltüntetni, benne többnyire homályba hagyni a szociáldemokrácia aktív részvételét a kormányzásban, s *különösen a baloldali szocialista vezetés alatt álló katonatanácsok, munkástanácsok szerepét a forradalom elő-*

rehajtásában. **A polgári demokratikus kormányzás,** bár több fontos reformot kezdeményezett, de **nem tudott az akkori súlyos viszonyok között megbirkózni a munkásság, a dolgozó néprétegek szociális problémáival, s az antant hatalmaknak, a létrejövő szomszédos királyi-polgári államoknak Magyarországra ellen irányuló katonai támadásaival, a békekötésnél túlzó követeléseivel.**

Tagadhatatlan történelmi tény, hogy az Oroszországból elindult és nyugatra tartó **szocialista forradalmi hullám Magyarországon is** napi rendre tűzte a kommunisták, s a baloldali és centrista szociáldemokraták összefogásával **a szocialista tanács hatalom létrehozását.** Az sem ködösíthető el, hogy *megegyezéssel egyesült munkáspártot* hoztak létre, melyet az induláskor **Magyarországi Szocialista Pártnak** neveztek el. **A tanács hatalmat irányító Forradalmi Kormányzótanácsban a kommunisták és a szociáldemokraták együttesen vettek részt.** Elnöke: *Garbai Sándor* építőmunkás, szociáldemokrata lett. A népbiztosok mintegy egyharmada az 1918-ban megalakult kommunisták pártja vezetői közül került ki, közülük a legjelentősebbek *Kun Béla, Vágó Béla, Szamuely Tibor* voltak, akik a

megelőző időkben mind aktívan részt vettek és ismertté váltak a szociáldemokrata és szakszervezeti mozgalomban. A baloldali szociáldemokraták közül került ki *Landler Jenő* (a vasutas szakszervezetek vezetője, a polgári demokratikus forradalomban a Nemzeti Tanács irodájának irányítója, a tanácshatalom belügyi népbiztosa), *Nyisztor György* a földmunkás mozgalom vezetője, a tanácshatalomban földművelési népbiztos, *Varga Jenő*, a későbbiekben nemzetközi elismertségű neves marxista közgazdász. Ők a harcok és a későbbi küzdelmek során meggyőződéses kommunistákká váltak. A szociáldemokrata centrumból kiemelkedő szerepet játszottak, s a tanácshatalom leverése után is vezető szerepet játszottak a szociáldemokrata mozgalomban: *Kunfi Zsigmond* tanár, teoretikus, közoktatási népbiztos, *Rónai Zoltán*, igazságügyi népbiztos, *Böhm Vilmos* műszerész, a vasas szakszervezet egyik irányítója, a két világháború között a magyar szociáldemokrata emigráció legjelentősebb vezetői.

A Magyarországi Tanácsköztársaság fennállásának 133 napja alatt a háború okozta nagyon nehéz körülmények között a magyar történelemben először számos radikális szociális intézkedést hajtott végre a munkásosztály, szegényparasztság, a kisemberek és gyermekeik, a nemzetiségek autonómiája kiépítése javára. Nagy szellemi és erkölcsi erőt adott a szocialista tanácshatalom számára a legkiválóbb értelmiségiek aktív segítségével, akik között ott találjuk a világhírűvé vált Lukács György, Fogarasi Béla filozófusokat, Bartók Béla, Kodály Zoltán zeneszerzőket, Móricz Zsigmond, Babits Mihály, Tóth Árpád, Juhász Gyula, Kasák Lajos, Krúdy Gyula, irodalmárokat, Kernstok Károly, Ferenczi Béni, Uitz Béla, Pór Bertalan, Berény Róbert képzőművészeket, Odry Árpád, Balázs Béla, Korda Sándor szín-, és filmalkotókat, Kármán Tódor, Hevesi Gyula, Bánki Donát mérnököket, Alexits György matematikust, Vadász Elemér geológust és sokan másokat.

A Tanácsköztársaság legnagyobb próbatétele volt az antant segítségével Magyarországra támadó csehszlovák és román csapatok előrenyomulásának kivédése, a **magyar Vörös Hadsereg** megszervezése önkéntes szervezett munkásokból. *Stromfeld Aurél* magas rangú, képzett, vezérkari tiszt vezette a felvidéki támadások visszaverését, s segítették létrehozni *A. Janousek* irányításával az **önálló Szlovák Tanácsköztársaságot**. *A felvállalt katonai ellenállás sikerei is bizonyítják,*

hogy hamis az az antikommunista rágalom, hogy a Tanácsköztársaság felelős Trianonért. Ellenkezőleg az antant miszsiók segítségével *Horthy és Bethlen István* vezetésével szervezték az ellenforradalmi erőket, a fehérterror hírhedt megtorló alakulatait Aradról, Szegedről, és Bécsből, többek között **s román katonai erőkkel verték le a magyarországi szocialista kísérletet.**

A fasizálódó Horthy rendszer nehéz éve alatt egy Új Március megteremtése éltette a munkásmozgalmat, s a baloldali nemzeti demokratikus erőket. Ennek jegyében jött létre még a világháború megelőzésére a *Márciusi Front* a munkás-, és parasztmozgalom, a haladó értelmiségiek összefogásával, a háború alatt *az antifasiszta függetlenségi mozgalom*, majd az ország hitlerista megszállása után *a Magyar Front, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front* az ország felszabadítása érdekében. Az antifasiszta világkoalíció és munkamegosztásuk megegyezésével mindenek előtt Szovjet Hadsereg és más román, bolgár, jugoszláv csapatok, a magyar partizánok és az újjászerveződő magyar Nemzeti Hadsereg összefogásával 1944 szeptemberétől 1945. április 4.-éig, pontosabban első hetéig ment végbe az ország megtisztítása a náci és hazaáruló nyilas erőktől, s vehette kezdetét Magyarország demokratikus fejlődése a népi erők összefogásával.

A Tanácsköztársaság emléke nélkül nem jöhetett volna létre a kommunista pártjának oly gyors talpraállása, a szociáldemokratákkal és szakszervezetekkel szoros együttműködése, mely motorikus szerepet játszott az ország

demokratikus újjászületésében, a fasiszmus ellen harcoló politikai és társadalmi erők koalíciós egysége. Az országot újjászervező nemzetgyűlésben és kormányban egyként ott voltak a kisgazdák, parasztpártiak, szociáldemokraták, kommunisták, polgári és keresztény demokraták, a szakszervezetek, sőt a fasiszmussal szembe forduló józan pártönkivüli volt horthysták. Helyi Nemzeti Bizottságokat, választott törvényhatóságokat alkotva szorosán együttműködtek az antifasiszta koalíciós hatalmak Szövetséges Ellenőrző Bizottságának szigorú kontrolljával, és hathatós segítségével.

Történelmileg bebonyozhatóan, elfogult és szűk polgári érdekeket szolgáló állítás, mintha a modernizálódásban, a néphatalom kiépítésében a XX. század második felében - számos elkerülhető és kijavítandó hiba ellenére, - nem léptünk volna előre nemzeti történelmünkben. Súlyos katasztrófa, hogy az elmúlt évtizedekben számos területen az elmúlt évtizedek számtalan vívmánya került veszendőbe, s a rekapitalizálás folyamatai súlyos veszteségek sorát hozták országunk, a néptömegek többsége számára. De az elmúlt századok hősi időszakainak szellemében, új, talán még hatalmasabb történelmi próbatétel előtt állva, összeiláldott globalizált világunkban újra kell toboroznunk a dolgozó tömegeket a patriotizmusra, a népek nemzetközi szolidaritására támaszkodva: új, s még nehezebb feladatokat kell megoldanunk bonyolultabbá vált körülmények között, ha élni akarunk, s új felvirágzás lehetőségeit akarjuk megteremteni honpolgáraink számára. **Széchy András**

A trianoni békeszerződés

1920. június 4

A trianoni békeszerződés katasztrófális hatására Magyarország a politikai és gazdasági egyensúlyvesztés állapotába került, nyersanyagszegény országgá vált. Tudvalevő, hogy az ország a rendkívül előnyös természeti feltételek miatt virágzó mezőgazdasággal, és az ipar fejlődéséhez szükséges nyersanyagkészlettel rendelkezett. Most mindez elveszett.

Elveszett az ország területének közelítőleg kétharmad része. 319 négyzetkilométerből 92 ezer négyzetkilométer lett. Éppen az a rész veszett el, ahol az ipar potenciálbázisa volt. Az ország 20,6 millió lakosából pedig 7,6 millió lakos maradt csupán az ország területén.

Ugyanakkor 3 millió magyar került az utódállamokhoz.

Az ökonómiai nehézségeken túl a válsághelyzetet fokozta az a tény, hogy az ország a *kisantant államok karéjába* került. A történelmi Magyarország sikeres középhatalommá válhatott volna, de így Európa egyik sereghajtójává lett. Menekültek tízezrei jöttek Magyarországra, növelvén a munkanélküliek és egzisztenciátlanok népes táborát, a foglalkozási arányok egyenlőtlenségét. Mindezt betetőzte az 1920-as évek végének világgazdasági válsága.

Történelemhamisítás

A trianoni problémakörben történe-

lemhamisításnak vagyunk tanúi. Fel akarják menteni a nemzeti tragédiához vezető retrográd erőket és irányzatokat a történelmi felelősség alól. Életre akarják kelteni a halottat, Horthy-kultuszt teremtenek.

Be kell mutatnunk a Tanácsköztársaság hőseinek elszánt magatartását, akiknek a történelem – ha rövid időre is – szerepet tudott osztani a trianoni megoldás megakadályozásában, az ország területi integritásának megőrzésében.

Az intervallum kérdése:

Miért volt időeltolódás 1919. szeptember 10-e (az Ausztriával kötött) és 1920. június 4-e, a trianoni békeszerződés megkötése között? Miért késett a trianoni békeszerződés aláírása?

A válasz egyszerű: *nem volt, aki aláírja*. A megszálló románok nem írhatták alá. Autentikus magyar kormányzat – ebben az időben – nem volt. A Tanácsköztársaság 1919. augusztus 1. után már nem létezett. Horthy (mint a szegedi ellenforradalmi Huszár-korány hadügyminisztere) ekkor még nem is volt Pesten, oda csak 1919. november 16-án vonult be. Kormányzóvá csak 1920. március 1-jén választották meg, akkor vált cselekvőképessé Trianont illetően.

A Tanácsköztársaság honvédő háborúja

Az Antant háborús győztesként érvényt tudott szerezni eredeti céljainak, a monarchia felszámolásának, a nemzetiségekből alakult önálló államok létrehozásának. Így már 1918. október 28-án kiáltották a független Csehszlovákiát, október 29-én pedig Jugoszláviát. Románia már 1861-ben önálló állammá alakult. Ezek az utódállamok polgári hadseregekkel még a Tanácsköztársaság létrejötte előtt megindították támadásaikat a volt anyaország ellen. Újabb és újabb demarkációs vonalakat szabtak meg, hogy a majdani trianoni határokat legalizálhassák. Az ún. Vyx-jegyzék azt követelte a Károlyi-kormánytól, hogy a legújabb demarkációs vonal mentén – Debrecen – Orosháza – Hódmezővásárhely vonulatában – ürítsen ki magyarlakta területeket. Ezt Károlyi nem vállalta, hanem – hazafiként és réalpolitikusként – átadta a hatalmat a magyar proletáriátus képviselőinek. Így jött létre – még az Ausztriával kötött békeszerződés előtt – 1919. március 21-én a Magyarországi Tanácsköztársaság. .. Károlyi arra számított, hogy az új rendszer erősebb lesz, jobb bánásmódra számíthat az antanttól. „Feltevé-

semben nem csalódtam – írta később emlékirataiban – a nyugati hatalmak elkezdtek Kun Bélával azokat a tárgyalásokat, amelyekre velem nem voltak hajlandók. Versailles végre tudomásul vette Magyarország létezését.”

Ami a *Tanácsköztársaságot* illeti: nem is akarta soha aláírni a békeszerződést, ezzel szemben gigászi küzdelmet folytatott az ország integritásáért. Szakított a múlt nemzetvesztő nemzetiségi politikájával és az országot a nemzetiségek *föderatív köztársaságainak szövetségévé* akarta átalakítani. A Tanácsok Országos Gyűlése 1919. június 23-án törvénybe iktatta: *A Tanácsköztársaság szabad népek szabad szövetsége*. A törvény kimondta: *a Tanácsköztársaság nem ismer faji vagy nemzeti különbségeket. Garantálja a nemzeti nyelv, nemzeti műveltség ápolását és fejlesztését, biztosítja, hogy a felszabadult területek népességének nemzeti a föderatív Tanácsköztársasággal szövetséges, külön tanácsköztársaságokat alkothassanak*. Gyakorlati példát is szolgáltatott. Miután *Stromfeld Aurél* vezetésével kiűzték a cseh burzsoá csapatokat az országból, megalakult a Szlovák Tanácsköztársaság

Láthatjuk tehát, miért nem született egyidejűleg meg Ausztriának és Magyarországnak az Antanttal való békeszerződése. A *Tanácsköztársaság* akadályozta ezt meg: *nem ismerte el az igazságtalan etnikai határokat, de egyidejűleg igazságot szándékozott szolgáltatni a nemzetiségeknek a korábbi monarchiabeli állapothoz viszonyítva*.

Az Antant attól tartott, hogy ezt a példát a többi érdekelt ország dolgozói követhetik, ezért cselhez folyamodott. „Békekonferenciájának” döntése alapján követelte a vörös csapatoknak a visszavonulását az általuk kijelölt határvonalra. A Tanácsköztársaság ennek fejében a Tiszántúl kiürítését kéri. *Clemenceau* ezt megígéri, de az Antant nem állítja le a románok támadását. Ezért *Stromfeld* lemond és utódja *Julier* átadja a haditerveket az ellenségnek. A Tanácsköztársaság a túlerővel nem tud szembeállni. Ez teszi lehetővé, hogy a románok megszállják Budapestet.

Horthy kormányzói hatalmának ára

Az *Antantot sürgeti az idő*, mert az utódállamok egyre türelmetlenebbül követelik a részükre megígért határok perfektuálását. Magyarország részéről azonban *nem volt aki aláírja* és szentesítse ezt a szerződést. Horthynak még arra sem volt ereje, hogy a románokat kiűzze a fővárosból, csak a fehérterrorra volt képes

Szegeden és Siófoknál azokkal szemben, akik ténylegesen harcoltak az ország integritásáért. Mellette szóltak viszont eddigi szolgálatait, az Antanttal felvett kapcsolatait, a bécsi ellenforradalmi komitété működésének, a románok elleni haditervek átadásában való közreműködése. Gr. Bethlen Istvánon keresztül tiltakozott az ellen, hogy a Tanácsköztársaságnak visszaadjanak területeket. Ez a memorandum – miután a „magyarok kérését” tartalmazta – jól jött a békediktátum készítőinek...

Nehéz feladatnak bizonyult azonban Horthy legitimitásának megteremtése, miután ő nem volt szalonképes az európai közvélemény szemében. Ezért az Antant *George Clerk* brit diplomatát 1919. november 5-én Magyarországra küldte. A diplomata Horthy autentikusságának feltételül követelte: *a fehérterror és az exlex helyzet megszüntetését, az általános választójog és a koalíciós kormányzatok rendszerének bevezetését, a közbiztonság helyreállítását, mint legfőbb kritériumokat*.

Horthy elfogadta ezeket a feltételeket, lemondott a revízióról, *hatalma elismerése fejében ígéretet tett a trianoni szerződés aláírására*. Így vonulhatott be Budapestre 1919. november 16-án, miután az Antant a románokat a trianoni határok mögé vezényelte.

Ezek az Antant „közreműködésével” kialakított körülmények tették lehetővé, hogy 1920. március 1-jén Horthy Miklóst kormányzóvá választották. Így válhatott „képpessé” arra, hogy magyar részről végrehajthassa a trianoni szerződés perfektuálását.

Horthy tudta, hogy ez a szerződés milyen előnytelen az ország számára, és hogy 3 millió magyar kerül méltánytalan helyzetbe, de azt is tudta, hogy itt alkudozásról szó sem lehet, hiszen már minden el van döntve. Vállalkozott a dicstelen szerepre, eltérően Károlyi Mihálytól és a Tanácsköztársaságtól. De azt is tudta, hogy az áhított hatalomhoz csak így juthat. *1920. június 4-én így jött létre a trianoni szerződés!*

Kezdetben szó sem lehetett a szerződéssel szembeni „revízióról”, a „nem, nem, soha”-ról, hiszen Horthy - tudván a következményeket – aláírta, illetve aláíratta Gróf Apponyi Alberttel, a „legitimista” államférfival a szerződést. Csak később, álszent módon, 1927-től kezdődően kezdte el álhazafias frázisait hangoztatni. *Történelemhamisítás tehát, hogy a magyarság megmentője „a tántorít-hatalatlan igaz hazafi példaképét tisztelhetjük személyében”*.

Az Antant elnéző mosollyal szemlélte ezeket az álhazafias gesztusokat, hiszen biztosítva volt a restaurációval szemben. Egy évvel Trianon után ugyanis – 1921. június 4-én – az Antant kezdeményezésére szerződésileg megalakult határaink mentén a Kisantant. Ez kész volt megakadályozni az esetleges Horthy-féle, vagy a Monarchiát visszaállítani szándékozó restaurációs törekvéseket.

Ezért fogatja le a budaörsi csata után IV. Károlyt. Horthy ezért adta át fo-

golyként az Antantnak, aki így került Madeira szigetére száműzöttként. A kettős lelkű Horthynak csak a saját hatalma volt a fontos. Parancsra járt el IV. Károly ellen, nem pedig hazafias cselekedetként.

Fontos, hogy a jelen időben is mutasuk be a trianoni kérdésben megnyilvánuló *történelemhamisításokat*, leleplezve ezzel a hamis vádat: „*nincs Trianon, ha nincs Tanácsköztársaság.*” Egyszerű a válasz: Trianon idejében sajnos már nem volt Tanácsköztársaság. A *békefel-*

tételek ellen harcoló vörös hadsereg katonáinak és hazafias érzelmű tisztjeinek hősiességét küzdelme történelmi tény. Hajtsuk meg fejünket hősi emléküik előtt!

* * * * *

A Szerkesztőség megjegyzése:

Szalai József, társaságunk örökös tagja több tanulmányban foglalkozik Trianon kérdésével.

Tudomásunk szerint a Marx Károly Társaság tervezi munkáinak egy kötetben történő kiadását. **Szalai József**

In memoriam Hódmezővásárhely, 1919. július 25.

A döbbenet és a részvétel nem szűnik meg ennyi év távlatából sem: 56 embert géppuskáztak le a Kutasi út melletti földeken és hantoltak el hevenyészett tömegsírba. Hogy mi történt, azt szorgos helytörténészek kutatásai alapján tudjuk, de a „miért”-re ma sincs megnyugtató válasz. Háborús vereség, forradalmak, terror, hadszíntér, megszállás, s ez mind követeli a maga anyagi- és emberáldozatait egyaránt.

„Kizökkent az idő, oh, kárhozat, s az erkölcs, az emberi tartás ingott meg leggyakrabban.” A véres események mozgatórugóit csak a megszálló román hadsereg – néhány katonája elvételére miatti – megtorló akciójában, a vörös uralom elleni keresztes hadjáratában, és a főszerepet játszó Berényi Lászlónak a hatalomtól megrészegült végzős pénzsóvárságában együtt találjuk meg. Mínderre vannak utaló jelek és bizonyító példák. Történelmi tény, hogy ezekben a napokban a város határában dörögtek a fegyverek, csapatmozgások voltak, amelyek szedték a maguk civil- és katonai áldozataikat. Könnyen hihető, hogy veszteségei miatt a helyi román hadvezetés kollektív bűnösnek tekintve az egész várost, ezért adott tiszti egyenruhát és szabadkezet Berényinek, aki lista alapján és a pillanatnyi hangulatától vezérelve gyűjtötte össze áldozatait. A Szentesi utca 20. alatt (ma Tisztiklub) ütötte fel tanyáját, kiszégezve a kapura: „A város rendőrkapitánya” táblát. (A ház Weisz Henrik nagykereskedő, akit fiával együtt a Páncélvonat terrorlegényei elhurcoltak, kivégeztek. Berényi lovon vagy hintón közlekedett, állandó román katonai kísérettel. „Serényen dolgozott” ezekben a napokban. László József – volt gimnáziumi tanár – nagyapjától hallotta, hogy amikor vasárnap – vélhetően 1919. július 20-án – húst vásárolt a hentesnél s hazafelé tartott, hirtelen-váratlan az úttesten megjelent Berényi hintója, legényei a járdán, s a járókelők közül, akire Berényi rámutatott, máris lefogták, elhurcolták. A nagyapa soha nem felejtette el azt a pillanatot, amikor Berényi sétatálcája lendült. Ő megúsza, mert az előtte-mögötte állóra mutatott rá a későbbi hóhér. *Kocsis Sándor* tragédiáját unokahúga, Bánki Péterné őrzi. Román katonák zörgettek be a Róka utca 35. szám alá, 1-1 vödör vizet kértek lovaiknak. Itatás közben jól megnézték a házat, a gazdasági udvart, majd a gazdát felparancsolták a kocsijukra, s elvitték. Az egyik katona odasúgta a kétségbeesett feleségnek: jó pénzért Berényi biztos elengedi férjét a városháza pincéjéből. Összeszedték a váltságdíjat, vitték a városházára, ott valaki át is vette, ígérte a szabadulást, de Kocsis Sándor 46 évesen a tömegsírba került. Az osztálygyűlölet áldozata lett a 18 éves *Radics Imre*, aki együtt cselédeskedett Lázár Lajos lelei úti tanyáján nagybátyjával, Radics Istvánnal, aki két testvérrel együtt vöröskatonának állt. A vészterhes napokban a három Radicsfivér itthon járt, s együtt kimentek Lázár Lajoshoz, mivel még

járandósága maradt bent Istvánnak. A gazda pénzzavarára hivatkozva délutánra kérte vissza volt dolgozóját. Alig hagyta el a birtokot a három Radics fiú (20-23 évesek), Lázár Lajos értesítette a parancsnokságot: nála, délután akár három vöröskatonát is lehet fogni. Meghallotta ezt az Imre gyerek, hanyatt-homlok rohant a Gyümölcs utca 15. szám alatt lévő házhoz, a készülő kelepccéről értesíteni rokonait. Azok a készülő ebédet sem várták meg, eltávoztak. A tanyán felfedezték az Imre gyerek eltűnését, újabb értesítés a komendatúrára: a Gyümölcs utcába menjenek. Ott csak a nagymama főztjét jóízűen falatozó fiút találták, Radics-Radics, egyre megy, elvitték, kivégezték. E sorok írója jól ismerte *Vígh Samu* bácsit, aki 1918-19-ben részt vett a politikai életben, amiért keresték Berényi legényei. Édesapját találták otthon, s mivel név, utca, házsorszám stimmel, már vitték is.

Helytörténészeink feldolgozták, hogy július végén a megszálló románok már Hódmezővásárhelyen is keresik a helyi vezetőket. Holott április 27-én hatalmas méretű, francia-magyar nyelvű plakátok fogadják a megszálló román hadsereget, amelyen 52 közismert személy (13 orvos vagy jogi doktor) kér „... méltó kíméletet és oltalmat a Direktórium és a munkásvezetők és családjaik iránt ...”, mivel „a város közrendjét, nyugalomát, a személy- és vagyon biztonságát a múlt év októbertől megóvták.” Kevés város mondhat el ehhez hasonlót. Sőt: július 25-én – négy református pap és Csáky főügyész közbenjárására, a téglagyárnál Berényi kiszólítja Posztós Sándor direktórium elnököt, és szabadon engedi. Hadd szóljak még a 62 éves *Szilágyi Albertről*, akiről a Vásárhelyi Reggeli Újság 1919. augusztus 5-én, a kihantolás előtti napon azt írja a „Holnap” című cikk anonim szerzője: „... megáll a szemem Szilágyi Albert nevén. Munkás, zömök alakja lép a képzeletem elé. Neve összeforrt a vásárhelyi szocialista mozgalommal. Még Szántó Kovács János korából datálódik az a küzdelem, amelynek harcosa volt ... Mint mondják, énekelve halt meg. Szegény Szilágyi Albert!” A királyi román hadsereg osztályellenséget látott abban a 9 vöröskatonában is, akiknek a személyazonosságát senki nem kutatta, akikről az újság is azt írja az exhumáláskor: „ösmeretlen vörös katona”, akiket a hadifoglyokra vonatkozó nemzetközi előírások ellenére végeztek ki.

In memoriam ... emlékezzünk rájuk kegyelettel, akár áldozatok, akár mártírok voltak; magyar vér hullott ott, akkor, értelmetlenül; magyar segédlettel. Ez is legyen tanulság minden generáció számára!

Szabó Dániel

(A teljes cikk megjelent 2006. július 20-án, a Vásárhelyi Újság c. hetilapban.)

Vidéki tudósítóink a márciusi-áprilisi megemlékezésekről

Szolnokról:

Szolnokon, mint az ország nagyobb részében rend volt, békében, csendesen ünnepelték március 15-ét. Az eltérő vélemények itt nem az utcán ütköztek. Bár sok embert megzavart a szélsőséges csoportok készülődése, többen tartottak attól, hogy itt is elszabadulna az indulatok, ahogyan ez Budapesten történt. Az emlékezés a Kossuth téren volt, itt a két párt – MSZP, FIDESZ – külön ünnepelt. A koszorúzás a Damjanich szobornál azonban közös volt, ezt az önkormányzat koordinálta. Ezen részt vettek a különböző baloldali szervezetek, pártok tagjai is.

Április 4-én – hagyományosan – a szovjet hősökre emlékezünk. A szovjet hősök és a II. világháború magyar áldozatainak emlékművénél koszorúkat helyezünk el, MEASZ valamint a baloldali pártok, szervezetek képviselőinek részvételével. Mindkét helyen a hősökre emlékező ünnepi beszéd is elhangzik. Hasonló megemlékezést szervezünk Szolnokon a tiszaligeti bejárónál, ahol nagyon szép Felszabadulási emlékmű helyezkedik el.

(A tudósítást küldte: Donkó Jolán, a Társaság Országos Intéző Bizottságának tagja, 2007. március 31-én.)

Bátonyterenyéről:

Mit csináltak ti itt Budapesten – kérdezte a tudósító – amikor otthon nálunk Bátonyterenyén a korábbi hagyományokat követve minden csendesen, méltóság-teljesen zajlik.

A március 15-i ünnepi rendezvényeket, ahogy már évek óta most is egyidőben tartottuk a kisterenyei Kossuth szobornál. Az ünnepi beszédet Vanya Gábor polgármester tartotta. A beszéd után a Fáy András Szakközépiskola-Kollégium tanulói adtak irodalmi műsort. A rendezvény végén átadták a bátonyterenyi Márciusi Ifjak Vándordíját, amelyet az idén az Erkel Ferenc Általános Iskola kapott. Különböző – korábban tartott – irodalmi vetélkedők, illetve az 1848-as történelmi túra verseny helyezettei is emlékműveket vehettek át. Így a Vörössipkások csapata, a Gábor Áron csapat, a Bem csapat, a Forradalmi Ifjak csapat, az Erkel Ifjak, a Petőfik, a Görgei csapat. A fúvószenekar zenéjére virágot helyeztek el az intézmények, a rendvédelmi szervek, a pártok és civil szervezetek képviselői.

Vasárnap, április 1-én megyünk a nagybátonyi temetőben eltemetett orosz

katonák emlékművének rendbetételére. Ezt a rendszerváltozás óta mi gondoljuk. A rendbetételhez szükséges festék és dekorációs anyagokról a baloldali pártok és a Május Elseje Társaság tagjai saját pénzükből gondoskodnak. Április 4-én és november 7-én is mi koszorúzunk. Igaz, hogy rajtunk kívül is igen sok lakos visz virágot az emlékműre.

A hagyományok szerint készülünk május 1. megünneplésére is. A kisterenyei kastélykertben igen jó majális-hangulat szokott kialakulni.

(A tudósítást küldte: Benkócs István, a Társaság Országos Intéző Bizottságának tagja, 2007. március 31-én.)

2007 tavasza - Hódmezővásárhelyen és Budapesten

Hét évtizeden át mindig örömmel, bizakodással, ünnepi várakozással tekinttem a naptárra, amikor a tél végét jelezte: jön a március! Március idusán ünnepelőbe öltöztem, a kokárda a szív fölött, s eltöltött valami jó érzés: magyar vagyok, s akkor, 1848-ban

„Európa színpadán mi is játszottunk,
S mienk nem volt a legkisebb szerep;”

Előbb hallgattam, majd mondtam méltató beszédeket a Márciusi Ifjakról, a Pilvaxról, a 12 pontról, a vörössipkásokról, arról a nagy nemzedékről, akikről ma utcaink, tereink, intézményeink vannak elnevezve, a színhelyekről. Pest, Pozsony, Debrecen, Isaszeg, Segesvár, Világos, Arad.

Az ünnep méltóképpen átélt hatása alatt ténylegesen végeztem is egy kis önvizsgálatot: méltó vagyok-e ama nagyok eszmei örökösének tekintenem magam?! Hozzájáruultam-e valamivel is, hogy elmondhassuk:

„A magyar név megint szép lesz,
Méltó régi nagy híréhez;”

Most röstelkedünk... mások miatt. Ünnepeinket – immár sorozatban – nem tudjuk; nem is akarjuk, együtt, méltóképpen megünnepelni. A Parlamentben a díj kiosztója nem fog kezét a kitüntetett, vagy némely díjazott elutasítja egy közjogi méltóság feléje nyújtott kezét. Ez a szellem hatja át az utcán politizálók jóval alacsonyabb nivójú tömegeit. Kossuth tér, Astoria, a Terror Háza előtti útszakasz, Petőfi szobor, stb. „Sehonnai bitang ember”-ek uralják közttereinket, a fővárosban és vidéken egyaránt. Futball-huligánok és a történelem vas-logikájához mérten analfabéták (pl. 64 vármegye stb.) vették át a Márciusi Ifjak, vagy a Függetlenségi Nyilatkozatot megfogalmazók és azt megszavazók helyét.

Hódmezővásárhely nem kullog az ese-

mények után: benne van „a fősodorban”, ami az ország szekerének rossz irányba fordítását jelenti. A politikai jobboldal birtokba vette a várost, s minden eszközzel s teremt magának eszközöket! manipulálja is céljainak megfelelően.

Február 18-án a város jóhírű kórházának MEGSZÜNTETÉSE jelszavával utcára szólítottak 10 ezer embert, s valótlan állításokkal, ferdítésekkel, féligazságokkal – harsogva tüzelték a tömeget. A Demokrata c. lap márciusi száma címodalon, majd több belső oldalon lelkesedik az „igaz magyarok történelmi helytállása miatt”. Csak címszavakban a szónoktől: népirtás; az élet helyett halált mérték ki ránk; elveszik az iskoláinkat, a nyugdíjunkt, az egészségünket, és elveszik a nemzetünket, (ezt végképp nem tudom értelmezni); annyi év börtönt a gazembereknek, hogy a *műanyag bilincs* is elrohadjon a kezükön. A táblák minősíthetetlen szövegeit láthattuk a TV-ben, meg azt a stilizált akasztófát, amelyen a miniszterelnök volt a címzett.

Tájékoztatásért az Egészségügyi Minisztérium államtitkárához fordultam, s ő igen részletesen válaszolt. A lényeg: megszüntetésről szó sincs, átcsoportosítás lesz, melynek eredményeként az ágy-szám 10%-kal nő.

Nemzeti ünnepünk méltatására egy tanyaközpont néhány fős nyugdíjas klubja kért föl. Petőfi vátesz-szavaival kezdtem: „Hol sírjaink domborulnak, Unokáink leborulnak,

És áldó imádság mellett Mondják el szent neveinket.”

Mi vagyunk a megénekelte unokák, Petőfi és harcostársai megérdemlik, hogy „áldó imádság mellett” neveiket és tetteiket soroljuk fel – tiszteletül és a példamutatás szándékával.

A városi ünnepen a szónok első mondatával szó szerint idézett egy 1972-es

márciusi rendőrségi jegyzőkönyvet, melynek tanúsága szerint kokárda viselése miatt hurcoltak meg egy „hazafit”. „Elvetették, tiltották, kisajátították legszentebb ünnepünket!” – harsogta a szónok.

Hát, ha volt valaha kisajátítás, azt a mai kisajátítás messze hajzza! Én ott voltam 1972-ben is városunk Kossuth terén. Élénken él emlékezetemben, hogy egy ellenzéki eseményre hajlamos ismerősöm tenyérynél széles nemzetiszín szalagból bokrétát kötött, azaz két ágban lógott a kabátja hajtokájától – a bokájáig. Megmosolyogtuk.

Tavaly avattunk egy „múzeumot”, neve „Emlékvont”, de itt „a kis Terror Háza”-ként emlegetik. Igaz: Schmidt Mária

és csapata irányításával rendezték be. Most, március 14-én „A hatalom márciusa” címmel hirdettek egy megemlékezést. Az előadók 1956-ról és az 1957-es M. U. K.-ról szóltak. Felszóltam. Mellette kardoskodtam, hogy a „hatalomnak” soha semmi problémája nem volt 1848/49. szereplőivel, a 48-as törvényekkel, a trónfosztással; dicsőítettük Pákozdot, sirattuk Segesvárt, Világost, Aradot, de 1957-ben igenis bajunk volt azokkal, akik „Márciusot” arra akarták felhasználni, hogy folytassák, amit 1956 október legvégén – november elején kényszerűségből abba kellett hagyniok.

Március színezte még, hogy 10-én a Fekete Sas nagyterme adott ismét otthont

a MAGOSZ kongresszusának, amelyen részt vett Gráf József szakminiszter és Orbán Viktor pártelnök is. Idézet a városháza lapjából: „A díszvendégek fölszólalásából világosan kirajzolódott a szaktárca és a gazdátársadalom közötti nézetkülönbség”. Orbán Viktor véleménye: „A versenyképességet ... nem szolgálja a vidéket tudatosan sorvasztó kormányzati politika.”

A leírtakból talán kitetszik: „dinamikus” jobboldali városvezetés mellett nehéz igazi baloldalinak lenni.

Ha sikerül május elsején – majális-jellegű keretek között – bármily mozgósítást elérnem, - igen elégedett leszek.

Szabó Dániel

Az én huszadik századom

Tagtársunk, Tatár István (87) önéletrajza megjelent Németországban. 2006 nyarán, amelyet, mivel kevés idő állt rendelkezésére, német nyelven írt meg.

A könyv megírására egy német külügyi Társaság /Auslandsgesellschaft Nordrhein-Westfalen/ elnöke, Heinz Fennekold úr, adta a megbízást. A művet az Athena kiadó /Oberhausenben/ jelentette meg és az Interneten is hirdetik.

A könyvet első sorban azért tartjuk ismertetésre méltónak, mert –megítélésünk szerint- a mű néhány fontos vonásában eltér a megszokott holocaust irodalom sajátosságaitól. A szerző az egész írásműben megtartja a személyes jelleget és ugyanakkor rendkívül meggyőzően ábrázolja a világtörténelemnek, a világpolitikának a közvetlen és közvetett hatásait az egyén életére.

A zsidó származású magyar szerző 1920 szeptember 6-án született Budapesten, három hónappal a hírhedt trianoni békeszerződés aláírása után. Bevezetőben megjegyzi, hogy „egész élete valamilyen összefüggésben ennek a békeszerződésnek a jegyében telt el.” Mivel édesanyja Bécsben született, édesapja pedig főhadnagyi rangban szolgált az első világháborúban az osztrák-magyar hadseregben, neveltetésére erősen hatott a magyar mellett a német kultúra és a német nyelv. A középiskolában (báró Kemény Zsigmond főreáliskola 1930-1938 között) átható, hazafias nevelésben részesült. E patriotika szellem jellemzője volt a trianoni béke súlyos elítélése, pl. a „Hiszekegyet” a tanulóknak naponta kétszer, a tanítás kezdetekor és befejezésekor kellett ima formában elmondaniuk. Ezt a szellemet erősítette a szülői ház légköre is.

Megrendítő erővel ábrázolja a szerző azt a döbbenetes ellentmondást, amelyet a magyar haza iránti szeretetet sugárzó nevelés és az első zsidótörvénynek a parlamentbe történt benyújtása 1938 májusában, az érettségi előtt álló diákok számára jelentett.

Néhány héttel korábban vonultak be a német csapatok Ausztriába és az egykorú filmhíradók bemutatták Bécsben az osztrák lakosság lelkesedését Hitler megjelenésekor.

Megindítóan mutatja be a szerző a család hangulatát, amikor 1938 őszén, az ú.n. „bécsi döntést” követően Imrédy Béla miniszterelnök rádiószózata a következő szavakkal kezdődik: „Kassa, Érsekújvár, Fülek, Losonc, Komárom, újra magyar.” E szavak elhangzásakor az édesanya és két fia könnyezve feláll, otthagya az ebédre az asztalra helyezett füstölőgő levest és pár pillanatig szótlanok. Csak néhány perc múlva kezdenek felocsúdni és feltenni magukban a kérdést „Hitler adta, mi lesz ennek az ára?”.

Az érettségi utáni életének a fontos szakaszai, beleértve a zsidóüldözések borzalmai, számos családtagjának a pusztulását, sem térítettek el attól a tulajdonságától, hogy a világot ne csak fekete-fehér színekben lássa. Ennek a szemléletnek a kifejezője az a mondása, amelyet a baráti körben akkor is, ma is, hangoztat: „Soha sem tévesztetem össze Goethét Göbbels-szel, mint ahogy nem keverem össze magamban a csodálatos szépségű magyar költészet remekeit a hungarista szenny-irodalommal”.

A fiatalember a második zsidótörvény következtében elveszítette első munkahelyét Budapesten és nagybátyja segítségével, aki vezérigazgatója volt a Salgótarjáni Üveggyár Rt.-nek, elkerült Salgótarjába, ahol megkezdődött műszaki pályája.

Képet kapunk a háború alatti Salgótarján életéről, az Üveggyár munkásainak és tisztviselői karának gondolkodásáról, a német állampolgárságú alkalmazottak felemás viselkedéséről. Magunk előtt látjuk egy nagy gyár dolgozóit, a napi megélhetésért küzdő ezreket, akik egy része elvakított híve a hitleri Németországnak, de akadnak, nem is kevesen, akik átlátják a propagandasztárján – a gyárban sok szlovák munkás

dolgozott - és inkább a Szovjetunió felé húznak.

Az érvényben lévő harmadik zsidótörvény, az ú.n. „fajtvörvény”, teljes magányosságba kényszerítette ezt az egyébként is gátlásos embert és a napjai a gyári munkával és az angol rádió hallgatásával telnek, már amikor otthon van és nem munkaszolgálaton.

Jönnek a munkaszolgálatos évek. Egy-egy Hitler-beszédből vett idézet felvillantja ennek a háborúnak a teljesen abszurd jellegét, a gyűlölködéstől elhomályosított világlátást, amely erősíti szerzőnk azon meggyőződését, hogy –, vagy hamarabb ölik őt meg a németek, ill. magyar szolgálók és azután győzi le Németországot a „Nagy Hármás”, vagy – szerencsével - előbb verik meg Németországot, még mielőtt őt megölik”.

Közelről látjuk az 1944-es év magyarországi poklát, amelynek borzalmai minden képzeletet felülmúlnak. Egy velejéig züllött politikai és katonai vezetés túszává válik a magyar társadalom egy olyan időpontban, amikor józanul gondolkodók előtt már nyilvánvaló a háború tényleges kimenetele. Szerzőnk sorsa óriási szerencsével alakul: egy hitler-ellenes német katonai alakulat segítségével 1944 végén Drégelypalánkon átkerül a már a németektől megszabadított oldalra.

Salgótarjában megkezdődik az új élet. Némi fogalmat alkothatunk az új rendről, a „batyuzás” korszakáról, az infláció pusztító hatásáról, a koncentrációs táborokból hazaszállingózó egyesek nem éppen barátságos fogadtatásáról, ugyanakkor a csehszlovákiai magyar-üldözésekről, szóval az 1945-tel beköszöntő új világról.

A szerző a továbbiakban számot ad saját tévedéseiről is, beilleszkedéséről a világpolitikai döntések nyomán létrejött válaszfalak mögötti Magyarországon minden-napjairól.

Jakab Sándorné internetes visszaemlékezéseiből

A Szerkesztőség megjegyzése: Folytatjuk Ilonka – Jakab Sándorné – visszaemlékezéseinek közlését, amelyet a Fáklya 2006. október-novemberi számában kezdtünk el. A közölt szöveg szerkesztett változata annak a teljes anyagnak, amely a Társaság birtokában interneten érkezett. Szeretnénk, ha Társaságunk tagjai közül minél többen, hasonlóan elkészítenék feljegyzéseiket saját életük eseményeiről.

A most közölt részlet egy akkor 18-24 éves - származása, meggyőződése miatt bujkálásra kényszerült - nő háború alatti élményeiről, a főváros felzabálásának emberi átéléséről szól.

A német megszállást és a zsidók erzsébeti deportálását egy textilgyárban vésszeltem át. Ennek a gyárnak az igazgatója (felesége zsidó volt), elintézte, hogy gyárát hadi üzemé nyilvánítsák. Örökké hálával gondolok az ott dolgozó munkásokra. Ahol tudtak, ott segítettek. Körülbelül október elején az angolok lebombázták a gyárat és mi átkerültünk egy másik hadi üzembe. Ezek viszont életem legborzalmasabb napjai közé tartoznak. Egy borzasztó szadista volt a katonai parancsnok, aki a zsidó munkásokat minden reggel sorba állította és elmondta, hogy mi történik Auschwitzban. Persze, mi akkor ezt nem hittük el. Azt hittük, hogy a szadista természetét így éli ki. Valami csoda révén visszakerültünk a régi gyárba. Mivel én nem néztem ki zsidónak és eléggé vagány voltam, egyik kis barátnőmmel minden papír nélkül bejártunk Pestre. Egyik alkalommal, mikor Pesten voltunk arra gondoltam, milyen jó lenne, ha találkoznék az elvtársak közül valakivel, hátha tudnának segíteni. Itt történt életem egyik csodája: találkoztam Rajk Júliával és ő megígérte, hogy szerez nekem iratokat. Ezeket el is juttatta és még az annak idején nagy pénznek számító 500 pengőt is mellékelte hozzá. Nem tudom elmondani a boldogságomat.

Bár megfogadtam, hogy *magánéletemről nem írok*, de ez végül is teljesen egybefolyik a mozgalmi életemmel, mert az első és második férjen is szocialisták voltak és részt vettek a mozgalomban. Még gyermekbarát-koromban ismerkedtem meg az egy nagyon kedves elvtársnővel, Helsing Katával, aki festőművésznő volt. Ő mutatott be első férjemnek, aki grafikus volt. Együtt jöttünk haza a többi sok száz elvtárral gyalog Hűvösvölgyből Pestre és a hosszú út alatt volt időnk megismerni egymást. Mikor elváltunk úgy éreztük mindketten, hogy régi ismerősök vagyunk. Én nem gondoltam rá, hogy ebből komoly életre szóló barátság lesz, hiszen ő 29 éves művelt, intelligens, fiatalember volt, én pedig egy 18 éves kis csitri. Eleinte csak mint elvtárral találkoztam

vele, nem mint férfival.. Később életem legszebb négy éve lett belőle. Általa ismerkedtem meg a Szocialista Képzőművész csoporttal, a művészettel, sokat jártunk múzeumokba, tárlatokba és kitarult előttem egy olyan világ, amit ő nélküli biztos sosem ismertem volna meg és szegényebb lett volna az életem. Általa ismerkedtem meg az erzsébeti *Nolipa Pált*, aki szobafestő létére, mint naiv művész nagyon szép festményeket és gyönyörű tollrajzokat állított ki a csoportkiállításain. Igaz tisztelettel gondolok rá, mert ő sokat segített a bujkálásom alatt és a férjem megmaradt linóleum metszeteit ő mentette meg részemre.

Házasságra csak jóval később tudtunk gondolni, mert már akkor létezett a zsidótörvény és ő nem tudott elhelyezkedni. 1940-ben pedig behívták munkaszolgálatosnak Esztergom-táborba. Ez jó helynek számított abban az időben, mert közel volt Pesthez, és a gazdag zsidók jóvoltából elég sokszor haza tudott jönni. Itt ismerkedtem meg egy Stricker nevű társával, aki később Kádár elvtárs alsó összekötője lett. Akkor tájt történt, hogy strumával beutaltak három hétre Visegrádra, és amint ott vártam a beutalóra megláttam a *Kádár* elvtársat, szintén beutalóra várni. Megmondom őszintén nem mertem megszólítani, mert olyan borzasztóan rosszul nézett ki, hogy nem voltam biztos benne, hogy ő az. Persze én akkor még semmit nem tudtam róla. Kiderült, hogy egy időre szólt a beutalónk és egy helyre. Visegrádon megismertem benne egy csodálatos, fegyelmet és párthű embert. Mint emberben csodáltam benne, hogy a tejen kívül, ami engedélyezett volt számára, még egy szem keksz sem evett volna meg. Az első nap sokat kérdezett, meséltem az életemről és a páromról. Legnagyobb örömömmre felajánlotta, hogy megismerteti velem a párt-történetet. Most is büszkén gondolok arra, hogy ki volt az első tanítóm. Nagyon türelmes volt, mert bizony én sok mindent kérdeztem, és még olyan is volt, amiben nem értettünk egyet. Ilyenkor még arra is hajlandó volt, hogy órákig magyarázza a

vitatott kérdést. (De azért nekem az örök rejtély marad, hogy az a Kádár elvtárs, akit én megismertem, hogy tudott úgy megváltozni, mint ahogy 40 év múlva láttam.) Mikor Visegrádon beszélgettünk mesélt arról, hogy a Csillagban együtt volt a Rákosi elvtárral. Bár én is nagy tisztelettel gondoltam Rákosira, mint aki 15 évet ült a Horthy börtönében, de Kádár elvtárs tisztelete mégis furcsa volt nekem.

Még egy élményem kapcsolódik ide. Jóval a proklamáció előtt történhetett, - a gyárból hazajövet, megláttam egy embert, aki nagyon ismerősnek tűnt, de nem tudtam hova tenni. Hátranéztem, ő intett, és mikor odamentem rájöttem, hogy Kádár elvtárs volt. Egy darabig sétálgattunk. Beszélt a magyarországi politikai viszonyokról, a háborúshelyzetről, és megkérdezte, hogy a férjemmel mikor találkozom. Mivel nekem mindig fanatikus szerencsém volt, mondtam neki, hogy pont itthon van szabadságon. Ekkor megkérdezte, hogy nem tudna-e vele beszélni? Természetesen felajánlottam neki, hogy jöjjön fel hozzánk. Mikor találkoztak, megkértek, hogy ketten szeretnének beszélgetni és menjek ki. Hosszabb beszélgetés után ment el Kádár elvtárs, a férjem pedig semmi pénzért nem árulta el miről volt szó (Ma is mosolygok azon, hogy alig volt egy pár pengőnk és megkérdeztük, hogy nem tudunk-e segíteni neki, mert azt tudtuk, hogy illegálisban van). Később, ahogy visszagondolok erre, meggyőződése, hogy a férjemtől azt kérhette, hogy mint grafikus segítsen a hamis okmányok elkészítésében, amit ő - mivel az édesanyját nagyon féltette - visszautasított.

Visszatérek a nyilas idők első napjára. Természetesen, nem mentem vissza a gyárba. Első utam az egyetlen cím, amit ismertem férjem egyik kollegájának a lakása egy szobrász, László elvtárs volt, akinek a lányával együtt jártam az erzsébeti ifikhez. Mikor felmentem hozzájuk, nagyon sok elvtársat találtam már ott. Mindenki tanácstalan volt, velem együtt mindenkit készületlenül ért a helyzet. Egy darabig beszélgettünk, majd mindenki úgy döntött, hogy megpróbál kitalálni valamit. Én kimentem egy megadott címre. Itt életem legnagyobb szerencséje és meglepetése ért. Ez a cím egy rendőrségi telep volt a *Menyasszony utcában*, ahol az ajtóban Krajcsovics elvtárs éppen akkor lakolt le az ajtót, hogy lemegy vidékre feleségéhez. Azt mondta, hogy ha öt perccel később megyek, nem találom már ott. Tehát szerencsémre, vagy pechemre az életem öt perccel múlt. Sajnos nem tudtam ne-

ki semmivel az életemet meghálálni, mert a háború után nem tudtam vele találkozni. Behívott a házba. Adott egy írást, hogy rokona vagyok. Megmutatta, hogy akik korábban ott bujkáltak, az éléskamrában hagytak ott konzerveket, azt elfogyaszthatjuk. Csak azt kérte: valaki ott hagyott nála megőrzésre egy kisebb faládát, ahhoz ne nyúljunk hozzá. Ezt megígértem neki és meg is tartottuk. Hívtam magammal egy ismerős elvtársnőt. Az úton megbeszéltük, hogy kívülről lelakatoljuk a házat, mintha üres lenne és lemegyünk a pincébe. Mivel az oroszok már úgyis Debrecenben vannak, az a pár szem mézeskalács és körte, ami nekünk volt és az 500 pengő elég lesz.

Közben kimentem Rákospalotára a férjemhez, ők ott voltak elszállásolva. Életem legnagyobb meglepetése ért. Nagyon sok munkaszolgálatos bujkált ott. Meg tudtam, hogy a parancsnokuk – aki Erdélyből kísérte őket - Horthyhoz hű, angolbarát volt. A férjem Vészi Endrével volt egy helyen és ő mesélte, hogy még az utolsó nap is szabadságot kaptak a munkaszolgálatosok. A határig mindenki, aki akart megszökhetett. Hát ilyen is volt. Én utolsó találkozásunk alkalmával könyörögtem a férjemnek, hogy jöjjön velem, de ő féltette a mamáját és nem vállalta. Később találkoztam Vészi Endrével, akivel együtt volt és ismerték egymást. (Férjem az akkoriban kiadott verseskönyvéhez készített illusztrációt.) Ő mesélte, hogy napokkal később kivitték a századot Németországba. A férjem eleinte jó helyen volt, mert valamilyen bunkerben, mint rajzoló meleg helyen dolgozott. De később, valószínűleg a gyengeségtől elaludta a sorakozót és büntetésből a többiekkel ki kellett mennie dolgozni. Mivel nagyon legyengült a szervezete, beteg lett és meghalt.

Most visszatérek az én egyhangúnak igazán nem mondható életemhez a Menyasszony-utcába. Az izgalom talán már „beköltözésünk” után két nappal elkezdődött. Hallottuk, hogy csengetnek. Magda nevű társam egyből kijelentette, hogy ne nyissak ajtót, hiszen a ház lakatlannak tűnik. Igen ám, de én meg arra hivatkoztam, hogy a Krajcsovics elvtárs előre megmondta, hogy mások is jöhetnek és azokat is segítsük. Hosszas vita után győzött az érvelésem és kinyitottam az ajtót. Életem legborzasztóbb percei következtek. Elöttem állt egy kifejezetten detektívnek kinéző férfi és bemutatkozott, hogy „Rotschildnak” hívják és szeretne idehozni zsidó menekülteket. Persze én biztos voltam benne, hogy provokátor és azt válaszoltam, hogy ide nem lehet senkit hozni. Krajcsovics vidéken van, és én vigyázok a házra. Mire ő kijelentette, tudja,

hogy ez nem igaz. Ők már voltak itt és, ha nem hiszem el, menjünk be az éléskamrába és elmondja, hogy milyen konzerveket hagytak itt és beszélt a titokzatos faládáról is. Nem tudom miért, ez győzött meg. Kikérdezett, hogy van-e élelmiszerünk, mert ha nincs ő egy óra múlva itt lesz és hoz. Azt is elmondta, hogy két munkaszolgálatost szeretne este ideküldeni, megmondta a nevüket és kért, hogy engedjük be őket. Ezután elment. Mi pedig úgy két órát - nem túlzok - halálfélelemmel vártuk, mi lesz: *elvisznek minket, vagy a kenyéret hozza.* A sors akkor kegyes volt hozzánk és a kenyér jött. Este jött is a két fiú. Nagyon kértük, hogy a fiúk halkan jöjjenek, ne kérdezősködjenek. Mondanom sem kell, hogy az egész környék tudott róluk, sötét volt és nem találták meg a házszámot

Közben összeköttetésbe kerültünk a IX. kerületi Szociáldemokrata Párttal. Ha jól emlékszem, Zahár elvtársnak hívták az összekötőnket. Ő vásárolt nekünk élelmiszert. Megbeszéltük, hogy este jön. Sok bujkáló megfordult ott. Nagyon mozgalmas napok voltak, mert legtöbbször egy-két napra jöttek csak. Mikor elmentek, ott hagyták nekünk a náluk levő élelmiszerüket, Voltak ebben az időben mulatságos esetek is. Egyszer egy bujkáló felvartam a kabátgombját, megkérdezte, hogy mivel tartozik. Vagy, amin még most is mosolygok, hogy amikor a legtöbb család csak gondolni tudott rá, megjelent Zahár elvtárs egy libával. Este, hogy ne lássák, egy idős néni finom libapecsenyét készített belőle.

Ahogy múltak a napok, úgy szaporodtunk mi is. Közben jöttek katonák, akiket kiskásoknak hívtak. Nem ismertem kik voltak, csak azt tudtam, hogy zsákokban becsomagolva a puskájukat is elhozták. Most már fegyverünk is volt, de mi – tudtunkkal - nem találtunk összeköttetést az ellenállókkal. Amikor esni kezdett a hó, újabb problémák keletkeztek: Mi a lelakatolt házban éltünk, de amikor ki kellett valamiért mennünk, meglátszottak a lábnyomok. De hála a segítőknek erre is talált megoldást, a fiúkat egy elvtárs, (vagy csak egyemberséges asztalosmester) műhelyének a hátsó részében elfalazva elhelyezte, úgy, hogy csak éjjel tudtak kijönni a legszükségesebb dolgukat elvégezni. Élelmiszerünk alig volt, a legnagyobb kincsünk egy kis üveg baracklevár volt. Elhatároztuk, hogy ehhez csak végszükség, vagy betegség esetén nyúlunk. De az én fegyelmetlenségem miatt hamarabb kibontottuk és elfogyasztottuk. Mikor kijöttünk az utcára azt tapasztaltuk, hogy a szemben lévő házban azok,

akiktől nagyon féltünk, szintén bujkáló voltak.

A mi lakóhelyünk egy puskalövés nélkül szabadult fel. Karácsony táján egyik reggel mikor kimentem, a vasúti síneknél furcsa sapkájú katonákat láttam. Ránéztem a sapkájukra és megláttam a vörös csillagot. Nem tudom leírni mit éreztem. Hazarohantam és elmondtam, hogy itt a felszabadító Vörös Hadsereg. A telepen helyezték el a trén századot A házi néni nagyon élelmes és nagyon ügyes volt, kitűnően főzött és vállalta egy pár katona ételmezését. Ők hozták az alapanyagot, amit a néni megfőzött. A katonák csak akkor ettek, amikor a háziak már ettek belőle. Engem legnagyobb örömmre mindig tömtek, mert nagyon fiatal voltam és soványnak találtak. Mi kézzel-lábbal magyaráztuk, hogy zsidók és kommunisták vagyunk, de ez őket ez nem nagyon hatotta meg. Annyit elértünk, hogy mivel semmink nem volt, elvittek egyszer magukkal „zabrálni”. Felnyitottak nekünk egy lakást és azt vihettünk volna, amit akarunk. Mi – az ő legnagyobb meglepetésükre - az éléskamrát kerestük és, ha jól emlékszem egy-két üveg lekváron kívül nem nagyon hoztunk el mást. Volt közöttük egy katona, aki párttag volt, A tagkönyvét is megmutatta. Néha egy szobában külön megbeszélést tartottak. Ez a katona sosem ment el zabrálni velük, de azt nagyon furcsának találtuk, hogy a többiektől elfogadta a zabrált holmikat. Azután voltak meglepő dolgok is. Az egyik alkalommal, amikor hazajöttünk, meg akartam nézni hány óra van, de nem volt óra. Nagyon sokáig kerestem, nem akartam elhinni, hogy az én példaképem, a szovjetkatona elvitte az órát. Hosszú időbe telt, amíg el tudtam fogadni a valóságot. Úgy éreztem, hogy ilyen a szovjet hadseregnek nem lett volna szabad megtennie. Pár órával később jött két katona, azok pedig egy szappantartót hagytak nekünk ajándékba. Az egyik szovjet katona kitalálta, hogy egy magyar katonakabátból kell neki egy orosz katonakabát. Én valamelyest tudtam varrni, meg is próbáltam. Mondanom sem kell, a női varrógépen az első öltéseknél eltört a posztóban a tű. Elkezdtünk tűt keresni, legalább 10 lakást feltörték, kicipeltek a varrógépet, kiderült, hogy nem jó a tű. A gépet a háború után hagyták megrozsdásodni, vissza nem vitték. Hát ilyen volt a háború, ilyen volt a pozitív és negatív élményünk. Arról nem is írok, hogy ha részegek voltak, a nőkkel mit műveltek. Mikor láttuk, hogy gurítják a boroshordót, el-tűntünk. De meg kell mondom, nem eszem volna kétségbe, ha valamelyik katona erőszakoskodott volna velem.

Pest felszabadítása után első utunk a IV. kerületi kommunista pártszervezethez vezetett. (Ez annál is inkább kézenfekvő volt, mert sem lakásunk, sem élelmünk nem volt.) Szerintem ott lehetett akkor a "pártközpont", mert ott találkoztam egy pár régi elvtárssal, akiket már ismertem. Nevükre nem emlékszem, egyedül a később szomorú sorsú *Szalay Andrásra*, akit akkor is és ma is nagyon tisztelték. A viszontlátás nagy öröme után sor került a pártba való beiratkozásra. Mikor az én felvételemre került a sor, azt kérték, hogy ne a Kommunista Pártba, hanem (mivel úgyszólván régi szociáldemokrata voltam), a Szociáldemokrata Pártba lépjek be. Ezt én nem vállaltam, mert még a pártért sem tudtam volna sohasem az én sziklaszilárd, egyenes, szókimondó természetemen változtatni.

Elborzadva láttuk, hogy néz ki a főváros. Amerre jártunk, mindenütt romokat találtunk: a hidak, a vasutak, a villamos sínek szétbombázva. Az emberek a pincében, teljesen kihalt volt a város. Aki élve maradt és tudott a Kommunista Párt-ról, odajött és mondhatom tiszta szívvel azon voltunk az első perctől kezdve, hogyan lehetne minél hamarabb helyreállítani a város közigazgatását, az élelmezését. Ezt természetesen a város szovjet város-parancsnokának az irányításával tettük. A fiúk kaptak igazolványt és járták

az utcákat, hogy megakadályozzák a háborúban előforduló rablásokat és segítsenek a szovjeteknek a rend fenntartásában. Az akkori időről szóló legendákról nyugodtan elmondhatom, hogy sokkal kevesebb "zabálás" volt a szovjetek részéről, mint azt most állítják. Emlékszem egy esetre. A Mester utcánál volt egy bőrröndös üzlet, amit a magyar lakosok kétótói könyörgése után betört egy szovjet katona és kidobálta a retikulókat. Aki tudott, szerzett magának, ő nem vitt el egyet sem.

Sose gondoltam volna, hogy ilyen nehéz körülmények között fogja megkezdeni működését a Kommunista Párt. Iszonyúan nehéz munka volt az embereket felszolgálni a pincéből és rábírnai az otthonuk helyreállítására és az újjáépítésre. Persze óriási esemény volt a Városi Színházban az első nagygyűlés! Milyen jó érzés volt csoportosan, lelkesen, jó kedvűen, vidáman elmenni. Az ifjúság nemcsak lelkes volt, hanem ténylegesen óriási erőfeszítéssel ki is vette a részét az újjáépítésben. Nem felejttem az első krumpli osztást. Egyik nap értesítettek, hogy begördült a Nyugati pályaudvarra egy vagon krumpli, amit a fiatalok osztottak szét. Felejthetetlen élmény volt a kiéhezett emberek öröme. Ma is emlékszem, hogy milyen fegyelmezetten, csendben álltak sorba. Ha jól emlékszem mindenki öt kilót

kapott. Eszünkbe sem jutott, hogy mi többet vigyünk haza. Hogy jön ez a mai rendszerváltáshoz! Most aki közel volt a tűzhöz lopott és csalt, és így bizony - szégyen és gyalázat! - de meggazdagodott. Akkor nem a kapitalizmust építettük, hanem - szovjet irányítással - egy új rendszer-félt. Arra is emlékszem, hogy a fiatalok milyen óriási szerepet vállaltak az utcákon a halottak eltakarításában, a ló tetemek feldarabolásában és felosztásában. Közben én is különböző segély szervezetek jóvoltából ruhához jutottam, de még most is mosolyogva gondolok rá, hogy nekem való magas szárú cipőt nem találtunk, pártfeladatként kapták a többiek, hogy egy magas szárú téli cipőt szerezzenek nekem. Azt sem felejttem el, hogy mikor bevezették a közmunkát, a város rendbe hozására, volt úgy, hogy megfáztam és bizony 38 fokos lázban is ott voltam és dolgoztam. Én ezeket az időket igazán hős korszaknak tartottam és a mai kormányok helyében én szégyellem magam, hogy a visszaemlékezve a régi időkre, erről egy szót sem írnak. Pedig ezt nemcsak a kommunista fiatalok végezték hősiessé, hanem az akkor élő fiatalok is. *Szerintem ez az újjáépítés az akkori fiatalok soha el nem évülő érdeme, és ez nagy hőstett volt. Ezt az utókornak így kellene tudomásul venni és arany betűkkel írni a történelem könyvekbe.*

Igy is lehet csinálni!

(Ezzel a címmel **Tar** községben jelent meg a helyi FIDESZ és MSZP-vezetők közös **Felhívása**. Az általuk meghirdetett akcióban mintegy százan vettek részt. A jó hírt Szódi Sándor OIB-tag hozta szerkesztőségünkbe.)

Az MSZP és a FIDESZ helyi szervezete szeretné bebizonyítani, hogy tud együtt dolgozni, együtt szépíteni és építeni lakókörnyezetünket.

Ezért úgy döntöttünk, hogy társadalmi munkával meg szeretnénk szüntetni a település határában kialakult személerakó helyeket 2007. március 31-én a faültetés után.

Arra szeretnénk kérni a testületi tagokat és a lakosságot, hogy felhívásunkra minél többen jelentkezzenek. Minél többen vagyunk, annál tisztábbá tudjuk tenni a falunkat.

Az MSZP és a FIDESZ helyi szervezete szeretne maradandót is alkotni, éppen ezért úgy döntöttünk, hogy csemetefa ültetéssel szeretnénk szebbé tenni lakókörnyezetünket.

TARON az újtelepen lévő téren szeretnénk több csemetefát elültetni: március 31-én 9:00-kor.

A képviselő testület által kiválasztott legmegfelelőbb fatípusokat beszereztük és elültetéséről mi fogunk gondoskodni.

A csemetefa ültetéssel és a szemét összeszedésével országos felhívást szeretnénk közzé tenni, hogy az MSZP és a FIDESZ egy kis településen tud közösen dolgozni, szépíteni és építeni lakókörnyezetét.

Ezért kérjük a tisztelt honatyaikat, hogy Ők is ezt tegyék mikor a parlamentben üléseznek és törvényeket fogadnak el, hogy azokat együttesen tegyék!...

Az országunk közös szekerét csak együttesen, közös erővel tudjuk előretolni, éppen ezért szükséges az összefogás.

Tar, 2007.március 21.

Tariné Molnár Anikó
FIDESZ Tari Szervezet
elnöke

Nagy Szilveszter
MSZP Tari Szervezet
titkára

A Szerkesztőbizottság

megjegyzése:

a cikkek – a testületi állásfoglalások
kivételével –
egyéni álláspontot képviselnek.

FÁKLYA

a Május Elseje Társaság híradója

Alapító szerkesztő: Berényi Ferenc

Felelős szerkesztő: Dr. Tóth Miklós

Szerkesztő: a Szerkesztőbizottság,

Tagjai: Kovács György,

Dr. Orbán Péter, Szebeni András

Felelős kiadó: Dr. Aggod József

Cím: 1023 Budapest, Zsigmond tér 8.

Telefon: 335-4236

Nytsz.: B/PHF/805/1991

Internet: <http://faklya.extra.hu>

E-mail: majl1tars@freestart.hu

Nyomda: Vasas-Köz Kft. Budapest